

# Stavovi studenata o homoseksualnim osobama

---

**Mišić, Marina**

**Master's thesis / Diplomski rad**

**2016**

*Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:* **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

*Permanent link / Trajna poveznica:* <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:741465>

*Rights / Prava:* [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

*Download date / Datum preuzimanja:* **2024-12-04**



*Repository / Repozitorij:*

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)



Sveučilište u Zagrebu  
Edukacijsko rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad  
Stavovi studenata o homoseksualnim osobama

Marina Mišić

Zagreb, rujan, 2016.

Sveučilište u Zagrebu  
Edukacijsko rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad  
Stavovi studenata o homoseksualnim osobama

Marina Mišić

Prof.dr.sc. Irma Kovčo Vukadin

Zagreb, rujan, 2016.

## Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad Stavovi studenata prema homoseksualnim osobama i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Marina Mišić

Zagreb, 26.09.2016.

## *Zahvala*

*Zahvaljujem se svojoj mentorici prof. dr. sc. Irmu Kovčo Vukadin na strpljenju, pomoći i vodstvu pri pisanju ovog diplomskog rada, te na pruženoj mogućnosti da sudjelujem u međunarodnom istraživanju "Stavovi studenata o kriminalitetu, kažnjavanju i homoseksualnosti".*

*Također se zahvaljujem svim profesorima koji su mi predavali ovih nekoliko godina te me naučili mnogo čemu. Hvala i svim kolegama koje sam upoznala tokom studiranja i koji su mi bili podrška.*

*Na kraju se zahvaljujem svojim roditeljima i sestrama na bezuvjetnoj podršci tijekom studiranja jer bez njihove podrške ne bi uspjela.*

## Sažetak

### Stavovi studenata o homoseksualnim osobama

Marina Mišić

prof. dr. sc. Irma Kovčović

Odsjek za poremećaje u ponašanju

Cilj ovog istraživanja bio je provjeriti postoji li razlika u stavovima prema homoseksualnim osobama među studentima prava, kriminalistike i pomažućih struka (psihologija, socijalna pedagogija i socijalni rad). U istraživanju je sudjelovalo 467 studenata sa Pravnog fakulteta, psihologije, kriminalistike, socijalne pedagogije, iz četiri grada: Osijek, Rijeka, Split i Zagreb. Stavovi prema homoseksualnim osobama i ispitani su ATLG skalom stavova prema homoseksualnim osobama (Herek, 1998). Rezultati pokazuju kako postoje razlike među studentima prava, kriminalistike i pomažućih struka, te je najveća razlika u stavovima između studenata kriminalistike i studenata pomažućih struka. Takvi se rezultati mogu objasniti demografskim obilježjima sudionika kao što su spol, dob i poznanstvo homoseksualnih osoba.

**Ključne riječi:** stav, homoseksualnost, studenti

## **Abstract**

### **Students' attitudes towards homosexual people**

The aim of this study was to determine a possible difference in attitudes towards homosexual people among students of criminal justice. The study included 467 participants from the Faculty of Law, Psychology, Criminology, and Social Pedagogy from four cities, namely Osijek, Rijeka, Split and Zagreb. The instrument used in the study is Herek's ATLG scale. The results show a significant difference in attitudes towards homosexual people among students of helping professions, students of law and criminology. The biggest difference in attitudes is between students of helping professions and criminology students. Those results can be explained through some demographic characteristics, like age, gender and experience of interpersonal contact with gay men or lesbians.

**Keywords:** attitudes, homosexuality, criminal justice, students

## SADRŽAJ

1. Uvod .....	1
2. Teorija homoseksualnosti .....	4
3. Koncept stavova .....	6
3.1 Stavovi prema homoseksualnim osobama kroz povijest .....	9
3.2 Istraživanja stavova prema homoseksualnim osobama .....	13
3.2.1 Pregled instrumenata .....	13
3.2.2 Rezultati istraživanja .....	14
4. Cilj i hipoteza .....	17
5. Metodologija .....	18
5.1 Način prikupljanja podataka .....	18
5.2 Ispitanici .....	18
5.3 Mjerni instrument .....	19
6. Prikaz rezultata .....	21
7. Rasprava .....	26
7.1 Metodološki nedostatci i preporuke za buduća istraživanja .....	27
9. Literatura .....	29



## 1. Uvod

Homoseksualnost se može definirati kao orijentacija seksualnih aktivnosti prema osobama istog spola. Kroz povijest u svakoj staroj kulturi možemo pronaći tragove postojanja homoseksualnosti kroz književna djela, zapise ili razne oslikane objekte. Tomašević (2003) navodi kako je pojam homoseksualnosti nastao 1869. godine, a uveo ga je mađarski liječnik Karl Benkert te pojam definirao kao "spolnu usmjerenost koja obuzete osobe čini tjelesno i duhovno nesposobnima da se normalno spolno uzbude i usađuje im se odbojnost prema drugom spolu, no privlačnosti vlastitog spola ne mogu se oduprijeti." (Tomašević, 2003:245).

Pummer (prema Giddens, 2007) navodi kako postoje četiri tipa homoseksualnosti: povremena, situacijska, personalizirana i homoseksualnost kao način života. Dok povremena homoseksualnost označava prolazni homoseksualni susret koji ne mijenja opći seksualni život osobe, situacijske aktivnosti se odnose na situacije u kojima su homoseksualni odnosi redoviti, ali također ne utječu na primarne sklonosti pojedinca. Takve su situacije zatvori, logori, ili mjesta kojima žene nemaju pristup pa se homoseksualno ponašanje doživljava kao nadomjestak heteroseksualnom ponašanju. Nasuprot tome, personalizirana homoseksualnost se odnosi na one osobe koje daju prednost homoseksualnim odnosima, ali njihovo društvo i okolina to ne prihvaćaju te se sve aktivnosti koje su vezane za homoseksualizam rade potajno. Konačno, homoseksualnost kao način života odnosi se na one ljude koji su javno priznali svoju seksualnu orijentaciju, u vezi su ili žive s osobom istog spola, te su često uključeni u *gay* supkulturu (Giddens, 2007).

Slično, Tomašević (2003) navodi da postoje tri oblika homoseksualnosti: evolutivna, prigodna i posebna. Evolutivna ili razvojna homoseksualnost odnosi se na period prije i za vrijeme puberteta zbog straha prema suprotnom spolu ili jednostavne blizine istog spola, te nesigurnosti u dodirima i ophođenju sa suprotnim spolom. Navodi se kako se to zapravo i ne smatra pravom homoseksualnošću, nego fazom koja prelazi u heteroseksualno ponašanje. Prigodna ili prolazna homoseksualnost javlja se u posebnim socijalnim uvjetima, kada se negdje dugo boravi s osobama istog spola bez pristupa osobama suprotnog spola. Događa se jer se ljudi osjećaju napušteno, usamljeno ili zbog ambijentalnih okolnosti. S promjenom okoline osobe se vraćaju na staro ponašanje jer homoseksualnost nije plod ljudske strukture već socijalnih uvjeta. Konačno,

posebna, specifična ili konstitutivna homoseksualnost ostvarena je kada duševni i tjelesno odrastao muškarac ili žena, koji žive u normalnih socijalnim okolnostima, iskazuju posebnu homoseksualnu sklonost. Ta sklonost je toliko jaka da ni ne pomišljaju na osobe drugog spola, čak štoviše, mogu ih smatrati odvratnima. Autor navodi kako je tada riječ o pravoj, temeljnoj, istinskoj, stalnoj i isključivoj homoseksualnosti (Tomašević, 2003).

Na stavove prema homoseksualnim osobama utječe mnogo faktora. Nedavna istraživanja su pokazala kako veliku ulogu u stavovima prema homoseksualnim osobama imaju religija, vršnjaci, mediji, obitelj, spol osobe, te iskustvo u direktnim kontaktu s homoseksualnim osobama (Riza, 2006; Calzo i Ward, 2009, prema Lehman, Thornwall, 2009). Ventura i dr. (2004) napominju kako je zločin iz mržnje prema homoseksualnim osobama u porastu, ali da je mala vjerojatnost da će homoseksualne osobe prijaviti zločin iz mržnje policiji jer se boje načina na koji će policija reagirati, predrasuda i toga da će, ako prijave zločin, njihova seksualna orijentacija biti javna. Amott (1994, prema Ventura 2004) govori kako policija ima mnogo krivih uvjerenja o homoseksualnim osobama što ih čini homofobnima. Također je prijavljeno da su neki policajci koji su radili s osobama homoseksualne orijentacije dodatno viktimizirali osobe. No, nisu samo policajci ti čiji stav prema homoseksualnim osobama utječe na njihovu sigurnost pri prijavi zločina iz mržnje. Istraživanja su pokazala da sudci, odvjetnici, osobe koje pomažu u rehabilitaciji u zajednici ili institucijama također znaju imati neprimjerene ili diskriminirajuće stavove. Tako postoji slučaj s Floride gdje je sudac za napad na homoseksualnu osobu koja je umrla nakon napada imao pitanje je li sada kazneno djelo ubiti homoseksualca. Iako nisu svi stručnjaci, koji u ovakvim slučajevima dolaze u kontakt s homoseksualnim osobama, skloni diskriminiranju ili dodatnoj viktimizaciji, autor smatra kako u tom sektoru ne postoji prostor za diskriminirajuće ponašanje (Ventura, Lambert, Bryant, Pasupuleti, 2004).

Osim u stranim zemljama, diskriminirajuće ponašanje prema homoseksualnim osobama od strane policije, odvjetnika, sudaca i pomažućih struka postoji i u Hrvatskoj. Juras (2011) spominje u svom izvješću kako se osobe homoseksualne orijentacije znaju naći u teškoj situaciji kada dođu prijaviti zločin protiv njih. Tako navodi slučaj u kojemu je jedna transrodna žena željela podnijeti kaznenu prijavu za fizički napad, no policija je prvo rekla da ne može jer je nedjelja. Kada je došla u policijsku stanicu policajac je komentirao njen izgled i rekao kako bi ju i on istukao, te su je na kraju otjerali iz policijske postaje. Također, spominje slučaj u kojemu niti

policija niti nadležno Državno odvjetništvo nisu reagirali na fizički napad na javnom mjestu zbog seksualne orijentacije, već su uputili žrtvu da sama pokrene postupak (Juras, 2011). Žegura (2006) u svojoj knjizi navodi primjer kako su u jednom savjetovalištu ponijeli prema homoseksualnom mladiću koji je došao zatražiti pomoć "Ajde, dečko, saberi se. Nije ti ništa, mlad si, lijep si, a peder. Što ti fali?! Počni gledati cure i sve će biti sjajno! Pogledaj koliko je samo cura u Zagrebu!!!" (Žegura, 2006:16).

Cannon (2007) na kraju svoga istraživanja, u kojem je dobio rezultate kako su studenti kriminalistike, prava, te pomažućih struka imali negativnije stavove prema homoseksualnim osobama nego studenti drugih fakulteta, zaključuje da je jako teško očekivati od stručnjaka da se ponašaju korektno prema homoseksualnim osobama, ako studenti na fakultetima pokazuju negativne stavove prema homoseksualnim osobama i s takvim stavovima izlaze s fakulteta (Connon, 2007).

U tom kontekstu, cilj ovog rada je utvrditi stavove studenata kriminalistike, prava, socijalne pedagogije, socijalnog rada i psihologije prema osobama homoseksualne orijentacije. Studenti ovih studija su izravno ili neizravno uključeni u rad kako s počiniteljima kaznenih djela, tako i sa žrtvama. Specifičan cilj istraživanja odnosi se na utvrđivanje postojanja razlika između studenata kriminalistike, prava i „pomažućih“ profesija. U tu svrhu rad koristi podatke istraživanja provedenog među navedenim studentima na sveučilištima u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu.

Struktura rada je sljedeća. Najprije je opisana teorija homoseksualnosti, nakon čega slijedi analiza koncepta stavova, uključujući povijesni pregled i dosadašnja istraživanja. Nakon toga, definiran je cilj rada, kao i hipoteze i metodologija. Konačno, rad analizira empirijske podatke istraživanja i zaključuje s potencijalnim objašnjenjima dobivenih rezultata.

## 2. Teorija homoseksualnosti

Homoseksualnost je kroz povijest bila obilježena kao devijacija, bolest ili grijeh, te se o njoj govorilo najviše kroz odnose prema homoseksualnosti. Kako je bila definirana kao devijacijaili bolest, u 19. stoljeću fokus znanstvenika bio je na utvrđivanju uzroka homoseksualnosti (Bosanac i Bjelić, 2002, prema Parmač 2005).

Drescher (2008) smatra da bilo koja teorija, biološka, psihološka, etiološka ili okolišna, pripadaju u jednu od tri kategorije po objašnjenju homoseksualnosti: teorija normalne varijacije, teorija patologije ili teorija nezrelosti. Teorija normalne varijacije smatra da je homoseksualnost prirodan pojam, osoba se rađa drugačija, ali i dalje prirodna. Temelji se na ideji da se ljudi jednostavno rađaju homoseksualni. Nasuprot tome, teorija patologije smatra kako je homoseksualnost u odrasloj dobi bolest, stanje koje odstupa od normalnog heteroseksualnog razvoja. Smatra se kako postoji neki vanjski patogeni uzrok homoseksualnosti koji se može dogoditi prije ili poslije rođenja. Konačno, teorija nezrelosti smatra kako je homoseksualizam faza koja će proći s vremenom, osoba ju treba prerasti, no ako osoba 'zapne' u razvoju, ostaje u homoseksualnoj fazi (Drescher 2008).

Hyde (1994) navodi neke od teorija koje bi mogle razjasniti pojam homoseksualnosti: psihoanalitičke, biološke, teorija učenja, interakcionistička teorija, sociološka teorija. Prema psihoanalitičkim teorijama i Freudovom mišljenju, homoseksualnost se razvijala u ranim fazama djetinjstva, odnosno potaknuta je nekakvim traumatskim događajima u djetinjstvu. Djeca nemaju definiranu seksualnost nego se ona kroz odrastanje usmjerava ka "prikladnim objektima", a smanjuje se želja za neprikladnim objektima - tako da smatra da su homoseksualne osobe fiksirane u nezreloj fazi razvoja (Hyde 1994, prema Parmač 2005).

Biološke teorije razvijale su se otkako je homoseksualnost uklonjena s popisa mentalnih poremećaja (DSM-II). Od tada se pokušavaju pronaći biološki uzroci homoseksualnosti, a najčešće spominjani su: genetski i prenatalni faktori, mozgovna organizacija i hormonalna neravnoteža. Kallman (Košiček, 1986, prema Parmač 2005) je 1952. godine radio studiju o genetskim aspektima muške homoseksualnosti na parovima jednojajčanih i dvojajčanih blizanaca, te je zaključio kako se jednojajčani blizanci više podudaraju u spolnoj preferenciji. To je pripisao homoseksualnom genu, koji do danas nije identificiran. Prenatalni faktori se temelje

na tome da postoji razdoblje u razvoj fetusa od sredine drugog do sredine petog tjedna kada se diferencira hipotalamus i razvija seksualna orijentacija, te bilo koji biološki utjecaj može prouzrokovati razvoj homoseksualnosti. Istraživanja mozgovne organizacije se odnose na proučavanje bioloških temelja ljudske spolnosti, a jedno od najzanimljivijih ispituje određene neuroanatomske razlike između heteroseksualnih i homoseksualnih muškaraca, provodio je Simon LeVay početkom 90-ih godina prošlog stoljeća. Istraživanje se temeljilo na obdukcijama i proučavanju hipotalamusa, gdje je treća intersticijska jezgra prednjeg hipotalamusa u prosjeku dvostruko veća kod heteroseksualnih muškaraca nego homoseksualnih muškaraca i žena. Iako mu je istraživanje imalo mnogo nedostataka, zaključio je kako zbog toga seksualnost ima biološku podlogu, barem u muškaraca (Abramson i Pinkerton, 1998, prema Parmač 2005). Istraživanjem hormonalne neravnoteže nastoji se odgovoriti na pitanje može li se preko razine testosterona kod homoseksualnih i heteroseksualnih muškaraca pronaći razlika za objašnjenje seksualne orijentacije, no rezultati nisu jednoznačni. Suprotno je pokazalo istraživanje kod žena, koje je jednoznačno utvrdilo da homoseksualne žene, za razliku od heteroseksualnih, imaju višu razinu testosterona, a nižu estrogena (Parmač 2005).

Teorija učenja i bihevioristi smatraju da se seksualna orijentacija uči kroz nagrade i kazne, jer se ljudi rađaju seksualni, ali ne homoseksualni ili heteroseksualni. Kroz učenje nagradom i kaznom oblikuje se ponašanje u dominantnu heteroseksualnost ili homoseksualnost, te se ističe kako je homoseksualnost normalan oblik ponašanja.

Interakcionistička teorija predlaže da je stupanj seksualne zrelosti kritičan faktor. Homoseksualnost se razvija ako kod pojedinca rano sazrije seksualni nagon, dok se još nalazi u istospolnim skupinama te se erotsko uvjetovanje usmjerava na isti spol s kojim se provodi više vremena u ranoj dobi. Ako se sazrijevanje dogodi kasnije pojedinac će biti heteroseksualne orijentacije. Ova teorija objedinjuje biološke i okolinske faktore.

Prema sociološkoj teoriji teoretičari smatraju da samo nazivanje osobe homoseksualnom može utjecati na to kako drugi vide tu osobu, ali i kako ta osoba vidi sebe, te ako počinje uviđati i najmanje tendencije ka homoseksualnosti osoba naposljetku počinje vjerovati da je to istina i tako se ponašati (Parmač, 2005).

### 3. Koncept stavova

Ljudi u svakodnevnim društvenim interakcijama neprestano pokušavaju doznati stavove osoba oko sebe, iznijeti svoje poglede ili promijeniti nečije kako bi bili u skladu s njihovima. Medijski prostor je također ispunjen promidžbama određenih ljudi, stvari, proizvoda koje želi da simpatiziramo ili osuđujemo. Tek kada se susretnemo s nekime tko se ne slaže s našim stavovima postanemo svjesni koliko oni imaju snažne emotivne osnove, što nam je važno za razumijevanje stereotipa, predrasuda i namjera (Pennington, 2008).

Zvonarević (1976) navodi kako se stavovi mogu lakše objektivno mjeriti nego motivi, a iz njih možemo razumjeti motivaciju i motive za određena ljudska ponašanja. Također navodi kako niti jedna druga osobina ljudi ne utječe toliko na politička, kulturna te ostala zbivanja u ljudskom životu kao stavovi.

Pennington (2008) smatra kako postoji problem pri davanju dobre, jasne i korisne definicije stava, te navodi dva razloga. Prvi je da se riječ stav koristi u svakodnevnom jeziku na raznolik i neprecizan način, te da se stav koristi kao konstrukt koji upućuje na određene mentalne procese kod ljudi. Također spominje kako termin stav zapravo pruža jednostavan način sažimanja mnogo kompleksnijeg skupa psiholoških fenomena.

Unatoč problemima koje Pennington navodi postoje brojne definicije stavova. Baldwin kaže da je stav „spremnost na pažnju ili akciju određene vrste.“, dok Bogardus smatra je stav „tendencija da se djeluje prema nečemu ili protiv nečega u okolini, što time dobiva pozitivnu ili negativnu vrijednost.“. Allport navodi: „Stav je mentalno i neuralno stanje spremnosti, organizirano u iskustvu, koje ima direktan ili dramatičan utjecaj na reakcije individuuma prema svim objektima i situacijama na koje se odnosi. Konačno, Morgan govori da su stavovi „nastojanje da se reagira bilo pozitivno, bilo negativno prema osobama, objektima ili situacijama.“ (prema Zvonarević, 1976:246). Newcomb (prema Pennington, 2008 : 85) navodi kako se stav može definirati kao „naučena sklonost reagiranju na dosljedno povoljan ili nepovoljan način s obzirom na dani objekt“. Eagly i Chaiken (prema, Hewstone i Stroebe, 2001 : 196) navode da je stav „psihološka tendencija izražena vrednovanjem nekog objekta s određenim stupnjem odobravanja ili neodobravanja“.

Na pitanje što su zapravo stavovi socijalni psiholozi su pokušali dati odgovor kroz dva pristupa. Dok se prvi odnosi na strukturu stavova, drugi se odnosi na funkciju koju stav ima. Kakogod, ova dva pristupa svaki za sebe ne mogu pružiti zadovoljavajuće odgovore, ali zajedno možda mogu. Strukturalni pristup objašnjava stavove kroz osvrtnje na vezu između stavova i drugih ključnih pojmova poput: uvjerenja, vrijednosti, namjera i ponašanja, a to odražava analizu afektivne, kognitivne i konativne komponente stava. Kognitivna komponenta je uvjerenje o objektu, afektivna komponenta evaluira objekt stava i odražava vrijednosti osobe, dok se konativna komponenta odnosi na ponašanje (Pennington, 2008). Prema strukturalnom principu četiri su važna aspekta stava, a to su da se stavovi uče kroz iskustvo, čine ljude sklonima da se ponašaju na određeni način, stavovi i ponašanja se podčinjavaju načelu dosljednosti, te da je evaluativna komponenta održavana kroz povoljan ili nepovoljan način ponašanja (Pennington, 2008).

Funkcionalni pristup govori kako stavovi unapređuju dobrobit pojedinca kroz četiri funkcije: funkciju prilagodbe, spoznajnu funkciju, funkciju samoizražavanja i funkciju obrane ega. Ideja cijelog ovog pristupa je da stavovi pomažu u posredovanju između unutrašnjih zahtjeva vlastitoga ja i okoline.

Funkcija prilagodbe služi kako bi pomogla osobama da stvore svoje ciljeve i pri tome izbjegnu ono što im stvara neugodu. To bi značilo da osoba razvija stavove slične ljudima koje voli te traži prijatelje u ljudima koji imaju slične stavove. Ova funkcija služi povećavanju zadovoljstva i ugone te izbjegavanju boli ili kazne. Nadalje, spoznajna funkcija omogućava da svijet postane poznatije i predvidljivije mjesto, s obzirom na koje informacije posjedujemo. Primjer toga bi bili stereotipi koji nas usmjeravaju na što obraćati pozornost kod neke osobe, a ne što ne. Kod ove funkcije se javlja problem težnje da se previše pojednostavljuje i očekuje da svijet bude predvidljiviji nego što jest.

Funkcija samoizražavanja odnosi se na potrebu da drugim ljudima pričamo o sebi, svojim željama i osjećajima, onome što nam je vrijedno u životu. Ova funkcija je povezana sa samim identitetom osobe koji je važan za dobrobit osobe te gubitak ili nedostatak identiteta može biti jako problematičan.

Na kraju, funkcija obrane ega ima ulogu obrane ljudi od samih sebe i od drugih. Što se tiče samozaštite stavovi mogu služiti za održavanje vlastitog imidža, tj. kada pojedinac učini nešto što inače ne bi ili kaže neke stvari koje možda nije trebao, pozitivan stav prema samom sebi pomaže mu da održi pozitivnu sliku o sebi i imidžu te taj incident odbacuje kao nereprezentativan s obzirom na to kakav je inače. Što se tiče obrane vlastitog ega od drugih, često je slučaj kada se pojedinac nalazi u situaciji da mu netko prijeti egu projicira svoje proturječne na druge, to zna biti često slučaj s predrasudama (Pennington, 2008).

Stavovi nisu nepromjenjivi, čak štoviše, ako nemaju jak intezitet i nisu duboko usvojeni, mogu se jako brzo mijenjati. Zvonarević (1976) navodi kako je petrifikacija stavova utvrđivanje stavova te ih čini otpornima na promjene i pokušaje modifikacije. Ovo se odnosi na davno usvojene i duboke stavove, a upravo takvi stavovi su osnova općeg pogleda na svijet kod ljudi. Također navodi kako se rigidnost stavova pojavljuje zbog nekoliko faktora:

- a) Selektivnost percepcije - naša percepcija se nalazi pod raznim psihološkim, fiziološkim i sociološkim utjecajima te selektivna percepcija na neki način čuva osobu od onoga što se ne poklapa s njenim već postojećim stavovima.
- b) Selektivno pamćenje – ovdje je situacija slična kao s percepcijom jer kao i kod percepcije: pamti se ono što je u skladu s našim stavovima, a ono što nije zaboravljamo.
- c) Izbjegavanje – osobe koje imaju neka određena uvjerenja nastojat će i fizički i psihološki izbjegavati sve situacije koje ih mogu dovesti u kontakt s činjenicama ili ljudima koji su u suprotnosti s njihovim stavovima. Takvo izbjegavanje svega što je suprotno osobnim stavovima ili argumentima dovodi do toga da postoji jako mala vjerojatnost za promjenu već postojećih stavova.
- d) Uzajamna podrška – kako se izbjegavanje koristi da pojedinac ne bi došao u kontakt s osobama drugačijeg mišljenja, tako se uzajamna podrška koristi kako bi pojedinac bio samo u kontaktu s ljudima koji imaju isto mišljenje. U takvim sredinama ljudi osjećaju podršku i simpatiju za stavove koje posjedujemo.
- e) Mentalna inertnost – odnosi se na činjenicu da o već duboko usvojenim stavovima ne treba razmišljati niti se baviti nekim kompliciranim procesima. Svaka nova informacija koju primimo potiče nas na razmišljanje i preispitivanje već postojećeg, a to su ljudima obično teški procesi i nastoje ih izbjegavati te osobe odlučuju zadržavati svoja stara



uvjerenja i stavove kako se ne bi morali „mučiti“. Ovakva mentalna inertnost se često koristi u propagandama koje izbjegavaju zamarati ljude sa složenim argumentima.

- f) Iracionalna otpornost stavova – već smo naglasili kako je emocionalna komponenta važan element stava te je ona i onaj iracionalni dio stava koji nije pod utjecajem intelektualno-refleksivnog aparata, te za promjenu stava nije dovoljno racionalno shvatiti i prihvatiti nešto, nego se moraju promijeniti i emocionalne korijene tog stava, što je puno teže (Zvonarević, 1976).

Jedno od glavnih pitanje kod stavova jest utječu li oni na ponašanje osobe i može li se preko stavova predvidjeti kako će se osoba ponašati. U prošlosti su se radili eksperimenti i istraživanja kako bi se dokazala povezanost stavova i ponašanja, no nisu bili uspješni. Tijekom godina, unatoč pesimističnosti oko ideje da se pomoću stavova može predvidjeti ponašanje, znanstvenici su se trudili naći načine kako što preciznije dokazati povezanost. Jedan od zaključaka jest da nije moguće zapravo preko samih stavova utvrditi kako će se osoba ponašati, ali se može predvidjeti ponašanje osobe ako znamo kakav stav ona ima prema tom ponašanju, kolika joj je namjera izvršiti takvo ponašanje, te što smatra da će biti posljedice takvog ponašanja (Pennington, 2008).

Hewstone i Stroebe (2001) navode kako se pokazalo da stavovi utječu na sve faze pri obradi informacija, ali i na pažnju i osjećanje pojedinca. Također je bitno načelo podudarnosti (da postoje specifične čestice koje odgovaraju specifičnim ponašanjima) jer se teško može predvidjeti neko specifično ponašanje ako se mjere samo opći stavovi. Također se pojavljuju medijatori na koje treba obratiti pažnju u odnosu ponašanje – stav, poput snage stava, unutrašnje konzistencije ili dostupnosti. Samo postojanje visoke korelacije između ponašanja i stava nije dovoljno. Posebnu pozornost treba obratiti i na moguća alternativna ponašanja te kontekst u kojemu osoba treba reagirati - jer kontekst može utjecati i na stav i na ponašanje.

### **3.1 Stavovi prema homoseksualnim osobama kroz povijest**

Kroz povijest postoje mnogi zapisi u kojima se opisuje homoseksualnost, kakvi su bili stavovi prema njoj, te kako se uklapala u kulturu i život pojedinih naroda u određenom vremenu. Primjerice, Hupperts (prema Aldrich, 2011) navodi kako je stara Grčka bila otvorena prema homoseksualnim odnosima, čak ih je simpatizirala i poticala. Takve stavove moguće je vidjeti iz njihovih mitova o bogovima Zeusu i Apolonu koji su se zaljublivali u mladiće, polubogovima

poput Herakla, Orfeja, Minosa, Tantara koji su se udvarali mladićima, te prijateljstvu između Ahileja i Patrokla iz Homerove Ilijade. Također su postojali određeni inicijacijski obredi poput „otimanja“ mladića na Kreti. No, ono što je bio najčešći oblik homoseksualnog prijateljstva je pederastija. Pederastija je označavala odnos eromenosa (mlađi partner obično u dobi od dvanaest do devetnaest godina) i erastes (stariji muškarac ili mladić) u kojemu se erastes udvara eromenosu darivajući ga različitim darovima kako bi dobio njegovu pažnju i naklonost (Hupperts, prema Aldrich, 2011).

Suprotno od Grka, Rimljani su imali drugačiji stav prema homoseksualnosti. Kakogod iako su imali zakone koji su kontrolirali ponašanje poput preljuba i pederastije, nisu ih se nužno i pridržavali. Tako je i u Rimu bio prihvaćeno imati homoseksualne odnose i prakticirati pederastiju. Također su i oni imali mitove koji su opisivali bliska prijateljstva između mladića poput Nisa i Eurijala u Eneidi.

U obje kulture je homoseksualnost bila važan aspekt društva, te su kao omiljeni oblik homoseksualnost njegovale pederastiju. Ovakva sloboda seksualnog ponašanja proizlazila je iz toga što se smatralo da je spolnost dar prirode čovjeku da uživa u životu. Ovakav stav prema homoseksualnom odnosi se primijenio pri dolasku kršćanstva jer se promijenila predodžba o ulozi i prirodi homoseksualnosti (Hupperts, prema Aldrich, 2011).

Homoseksualnost u srednjem vijeku do 13. stoljeća nije se zvala sodomijom i nije bila podvrgavana inkviziciji. Tada je spadala u neprirodna ponašanja i muškarci i žene koji su prakticirali takve odnose bili su pod nadležnosti biskupija koje su određivale kaznu - vodeći se mogućnosti iskupljenja grijeha. Od 13. stoljeća počinje inkvizicija nad sodomistima kada su bile čak poznate racije brijačnica, ljekarni, zlatarnica i mornarice, kako bi se spriječili homoseksualni odnosi. Optužbe za homoseksualnost su se također počele koristiti u političke svrhe tako da se znalo događati da ljudi koje se želi maknuti s pozicija ili utišati budu optuženi za homoseksualizam, kao što je bio slučaj s templarima. No, unatoč svemu tome, homoseksualnost je i dalje postojala, samo se dobro prikivala i provlačila kroz književnost i društveni kontekst (Hergemoller, prema Aldrich, 2011). Iako su postojali zakon protiv sodomije, oni se nisu jednako provodili svugdje i suđenja nisu nužno završavala smrću osuđenika. Postojao je spektar kazni koje je sudac mogao izreći s obzirom na okolnosti u kojima je počinjeno djelo. Iako su

zakoni postojali i pogubljivalo se ljude zbog homoseksualnosti, intenzitet nije bio velik. Međutim, stvaranjem novih država u Europi progoni se pojačavaju (Puff, prema Aldrich, 2011).

Preokret u pogledu na homoseksualnost se događa početkom 18. stoljeća, kada se kazne za homoseksualizam počinju ublažavati, države izbjegavaju uopće provoditi suđenja, a često se osobe u odsustvu osuđuju na izgon. S Francuskom revolucijom zakoni se još mijenjaju, tako da dolazi do dekriminalizacije homoseksualnosti u određenim državama, a do kraja 19. stoljeća smrtna kazna za homoseksualizam se u Europi smatra prestrogom (Sibalis, prema Aldrich, 2011).

Što se tiče Azije, Afrike i Južne i Sjeverne Amerike prije kolonizacije, homoseksualnost je bila prihvaćena i rasprostranjena. U Aziji imamo tri zemlje koje su ostavile mnogo dokaza o homoseksualnosti u njihovom društvu i kulturi, a to su Kina, Japan i Indija. U Kini je homoseksualnost bila jako povezana s carskim dvorom: naime, bilo je poznato da su plemići, pa čak i carevi, imali svoje miljenike s kojima su bili u intimnim odnosima. Homoseksualnost se nije smatrala prijetnjom sve dok nije utjecala i remetila hijerarhijske odnose. To se sve mijenja s modernizacijom Kine i prihvaćanjem zapadnjačkih pogleda na homoseksualizam gdje se homoseksualci smatraju dekadentnim, moralno opasnim, i u neskladu s ciljevima novog proleterskog društva. Iako je kultura Kine uvelike utjecala na Japan, kod njih nisu zabilježeni homoseksualni odnosi kao nešto što se njegovalo na dvoru, već u budističkim samostanima te u samurajskom svijetu. Samuraji su imali odnos zasnovan na pederastiji te su stariji ratnici imali mlađe ratnike koje su poučavali vještini i koji su bili predmet njihove žudnje. Tek nakon otvaranja trgovine sa Zapadom prestaje tolerantnost prema homoseksualizmu te se čak u jednom periodu homoseksualnost kriminalizira, no to ne traje dugo. Iako se o homoseksualnosti u povijesti Indije ne zna mnogo, postoje dokazi prisutnosti kroz religijske tekstove poput Rig-vede, te epova Mahabharate i Ramajane. Budizam kao dominantna religija nije nikad izdvajala homoseksualizam i pridavala mu posebnu pozornost, a sam Buda nije davao posebna pravila. Istospolne veze nisu bile tajne i nisu predstavljale problem dok god bi ljudi kasnije stupali u brak i imali djecu u skladu s kulturnom tradicijom. To se mijenja s kolonizacijom i uvođenjem sodomije u zakon (Carton, prema Aldrich, 2011). U nomadskim i politeističkim društvima Arapskog poluotoka čini se kako se homoseksualni odnos naširoko prakticira do dolaska islama. Tada je Kuran postao vjersko, etičko, pravno i društveno ishodište svim muslimanima te je

određivao njihov javni i privatni život, a Kuran određuje koja su ponašanje dopuštena, a koja ne. Unatoč tome što Kuran zabranjuje homoseksualnost, ona je bila mnogo cijenjena na dvorovima, opisana je u književnim djelima i poeziji i prozi. Prodorom Mongola i njihovim osvajanjem Bagdada događa se napad na umjetničke i kulturne simbole starog društva te raste cenzura. Iako su homoseksualne aktivnosti postojale, one su bile izuzetno tajne i nisu postojali romantični odnosi nego se samo prakticirao homoseksualni seks. Danas u muslimanskim zemljama postoje različiti zakoni o homoseksualnosti, u nekim zemljama se kažnjava i to smrtnom kaznom, negdje kaznama zatvora, no neke su ga zemlje dekriminalizirale, iako i dalje nije poželjno ponašanje (Patane, prema Aldrich, 2011). U pretkolumbovskoj Americi postojali su takozvani „berdaši“, to su bili muškarci u plemenu koji su se oblačili kao žene i obavljali uglavnom ženske poslove, te sklapali brakove s muškarcima. Također nisu smatrali da se ljudi rađaju sa spolnom anatomijom, nego se ona postiže tek kasnije. Nakon kolonizacije takvi običaji i kultura su označeni kao sodomija i bili kažnjavani (Wallace, prema Aldrich 2011).

## **3.2 Istraživanja stavova prema homoseksualnim osobama**

### **3.2.1 Pregled instrumenata**

Instrumenti koji su prikazani u ovom poglavlju odabrani su jer su istraživanja u kojima su korišteni relevantna za rad. Istraživanja koja koriste Herekovu skalu stavova prema homoseksualnim osobama su za sudionike imala studente kako što je i u ovom radu, a druga dva navedena instrumenta su korištena u istraživanjima provedenim u Hrvatskoj.

Jedan od instrumenta koji se najčešće koristi pri istraživanju stavova o homoseksualnim osobama je Herekova skala stavova prema homoseksualnim osobama ATLG ili njena skraćena verzija. Skala sadrži dvije subskale - jednu koja ispituje stavove prema homoseksualnim ženama, a druga prema homoseksualnim muškarcima. Svaka skala sadrži deset tvrdnji na koje se odgovara pomoću Likertove skale od 1 do 5, gdje je 1 – u potpunosti se ne slažem, a 5 - u potpunosti se slažem (Greene i Herek, 1999). Pri istraživanjima uz ATLG sudionici dobivaju i zasebne ankete koje sakupljaju demografske podatke o ispitanicima. Ova skala se primjerice koristila u istraživanjima Cannon (2007), Sawak i Raiz (2010), Papadak i dr. (2014), Schellenberg (1999) i KovčoVukadin (2015), istraživanja ovih autora su opisana u idućem poglavlju.

Parmač (2005) je u svom istraživanju o stavovima studenata prema osobama homoseksualne orijentacije konstruirala instrument na temelju fokus grupa koje je provela sa osobama homoseksualne orijentacije. Dobivene tvrdnje su činile osnovu za konstrukciju skale tehnikom skalne diskriminacije Edwardsa i Killpatrica (Parmač, 2005). Formirane su dvije skale: jedna je mjerila stavove studenata prema muškarcima homoseksualne orijentacije, a druga prema ženama homoseksualne orijentacije. Skala se sastoji od 28 tvrdnji koje su prilagodljive i na mušku i žensku skalu. Slaganje s tvrdnjama se izražava na Likertovoj skali od 1 do 5, gdje 1 označava potpuno neslaganje, a 5 potpuno slaganje (Parmač, 2005).

Longin (2014) je u svome istraživanju o tome kakvu ulogu u stavovima o homoseksualnim osobama imaju dob, vjera i studijski smjer koristila skalu stavova prema homoseksualnim osobama Kite i LaMar iz 1990. godine. Skala Kite i LaMar se sastoji od 92 čestice, od čega se 42 čestice odnose na homoseksualne muškarce, a 42 čestice na homoseksualne žene. Sudionici svoje slaganje s tvrdnjama izražavaju na Likertovoj skali od 1 do 5, gdje 1 označava potpuno slaganje, a 5 potpuno neslaganje (LaMar i Kite, 1998). Login je koristila adaptiranu<sup>1</sup> verziju navedene skale. Od osam subskala koje su postojale, autorica je koristila dvije (obje sadrže 11 čestica): osuđivanje/tolerancija homoseksualnih žena i osuđivanje/tolerancija homoseksualnih muškaraca. Povezanost rezultata između ove dvije subskale je vrlo visoka ( $r = 0,77$ ) (Login, 2014).

### 3.2.2 Rezultati istraživanja

Do sada je provedeno mnogo istraživanja o stavovima prema osobama homoseksualne orijentacije, te se došlo do različitih saznanja o tome što utječe na stavove. Tu se spominju dob sudionika, spol, obrazovanje, religioznost, i osobno poznanstvo nekoga homoseksualne orijentacije.

Parmač (2005) je provela istraživanje o stavovima studenata te dobila rezultate da muškarci imaju općenito negativnije stavove prema homoseksualnim osobama nego žene, te da muškarci imaju negativnije stavove prema muškarcima homoseksualne orijentacije, nego žene prema ženama homoseksualne orijentacije. Istraživanje je također pokazalo da žene imaju gotovo jednak intenzitet pozitivnog ili negativnog stava i prema muškarcima i ženama homoseksualne orijentacije, iako je stav prema muškarcima homoseksualne orijentacije malo negativniji. Konačno, rezultati pokazuju da osobe koje pridaju manje važnosti religiji imaju pozitivnije stavove (Parmač, 2005).

Kelley (prema Parmač, 2005) je napravio veliko istraživanje u 29 država svijeta, koje je pokazalo da što su osobe starije to je veća mogućnost da imaju negativnije stavove prema osobama homoseksualne orijentacije, te da više obrazovanje sudionika snažno povećava

---

<sup>1</sup> LaMar i Kite skalu adaptirale su Čubela i Korljan 2000. godine

tolerantnost u stavovima. Treba napomenuti kako pozitivna korelacija edukacije i tolerancije neovisna o dobi ispitanika (Parmač, 2005).

Još jedno istraživanje provedeno u Hrvatskoj je potvrdilo da postoje razlike u stavovima prema homoseksualnim osobama obzirom na spol sudionika. Tako su žene tolerantnije prema osobama homoseksualne orijentacije, nego muškarci, te ne postoji razlika u stavovima prema homoseksualnim ženama i muškarcima kod ženskih sudionika, dok muški sudionici imaju tolerantnije stavove prema ženama homoseksualne orijentacije nego prema muškarcima. Istraživanje je također pokazalo da osobe koje daju veliku važnost vjeri u svom životu imaju negativnije stavove nego osobe kojima vjera nije jako važna u životu (Longin, 2014).

Cannon je 2007. proveo istraživanje o stavovima studenata prema homoseksualnim osobama, te je studente podijelio u dvije skupine: "criminal justice" i "no-criminal justice". Time je želio utvrditi postoji li razlika u stavovima između te dvije skupine studenata. Rezultati su pokazali da studenti koji su spadali u skupinu criminal justice (pravo, kriminalistika, studenti pomagačkih struka koje provode tretman) imaju negativnije stavove od druge skupine studenata. Autor je postavio dva moguća razloga tome: prvi, da ti studijski smjerovi privlače ljude koji su manje tolerantni da ih upišu, a drugi da sama edukacija na tim smjerovima potiče razvijanje negativnih stavova prema homoseksualnim osobama (Cannon, 2007).

Sawak i Raiz (2010) su proveli istraživanje o stavovima prema homoseksualnim osobama među studentima socijalnog rada. Što se tiče rezultata, bili su uglavnom pozitivni: tri četvrtine studenata smatralo je da se osobe homoseksualne orijentacije mogu uklopiti u društvo, dvije trećine smatralo je kako žene homoseksualne orijentacije nisu bolesne, te je polovica studenata smatrala kako homoseksualni muškarci nisu odvratni i ne treba ih se osuđivati zbog toga, te da treba liberalizirati zakone o homoseksualcima. Rezultati su također pokazali da su stavovi prema homoseksualnim muškarcima negativniji nego prema homoseksualnim ženama, pogotovo kada su u pitanju muški sudionici (Sawak i Raiz, 2010).

Papadaki dr.(2014) proveli su istraživanje među studentima pomagačkih struka (socijalni rad, psihologija, medicina i sestrinstvo) o stavovima prema homoseksualnim osobama. Rezultati su pokazali da su najpozitivnije stavove imali studenti psihologije, a poslije njih studenti socijalnog rada. Nešto negativnije stavove imali su studenti medicine, dok su studenti sestrinstva imali najnegativnije stavove u odnosu na sve druge studente. I ovim je istraživanjem također dokazano da su stavovi prema ženama homoseksualne orijentacije pozitivniji nego prema muškarcima homoseksualne orijentacije (Papadak, 2014).

Schellenberg (1999) je proveo istraživanje među studentima kako bi utvrdio utječe li spol, studijski program i godina studiranja na stavove prema homoseksualnim osobama. Rezultati su pokazali, kao i u prijašnjim istraživanjima, da ženski sudionici imaju pozitivnije stavove prema homoseksualnim osobama, te da kod muških sudionika postoji razlika u stavovima prema ženama i muškarcima homoseksualne orijentacije. Istraživanje je također pokazalo da studenti umjetničkih i humanističkih usmjerenja imaju pozitivnije stavove od studenata prirodnih znanosti i ekonomije. Studenti koji su na višim godinama studija imali su pozitivnije stavove prema homoseksualnim osobama nego oni s nižih godina. Autor nudi dva objašnjenja: prvo, da osobe koje se više educiraju imaju pozitivnije stavove prema homoseksualnim osobama, i drugo, da se kroz duži niz godina na fakultetu upoznaje više ljudi i jednostavno se šire vidici (Schellenberg, 1999).

Kovčo Vukadin (2015) je provela istraživanje među studentima Visoke policijske škole (VPŠ), socijalnog rada, socijalne pedagogije, prava i psihologije kako bi utvrdila postoje li razlike u stavovima prema osobama homoseksualne orijentacije i utvrditi kakav utjecaj na stavove imaju rod, dob, kontakt sa homoseksualnim osobama, političko opredjeljenje, religija i prisustvovanje vjerskim službama. Rezultati su pokazali kako postoji razlika u stavovima između studenata VPŠ i ostalih studenata, studenti VPŠ imaju negativnije stavove prema homoseksualnim osobama nego studenti ostalih studijskih programa. Za stavove prema homoseksualnim muškarcima za VPŠ su se kao značajni prediktori pokazali spol, dob, kontakt i politika, a za studente drugi studijskih smjerova spol, kontakt, politika i religija (Kovčo Vukadin, 2015).



#### **4. Cilj i hipoteza**

Kako je ranije navedeno, diskriminirajuće ponašanje prema homoseksualnim osobama od strane policije, odvjetnika, sudaca i pomažućih struka u Hrvatskoj pokazalo se zabrinjavajućim. U tom smislu, kako je Connon (2007) zaključio, teško je očekivati od stručnjaka da se ponašaju korektno prema homoseksualnim osobama, ako već kao studenti na fakultetima pokazuju negativne stavove.

Nastavno na to, ovim se istraživanjem nastojalo saznati stavove studenata kriminalistike, prava, socijalne pedagogije, socijalnog rada i psihologije prema osobama homoseksualne orijentacije. Studenti ovih studija su izravno ili neizravno uključeni u rad - kako s počiniteljima kaznenih djela tako i sa žrtvama. Specifičan cilj ovog rada je utvrditi postoje li razlike u stavovima studenata s obzirom na fakultet koji pohađaju.

Ukratko, formulirani su sljedeći istraživački ciljevi:

##### **Generalni cilj:**

Utvrđiti stavove studenata kriminalistike, prava, socijalne pedagogije, socijalnog rada i psihologije prema osobama homoseksualne orijentacije.

##### **Specifični cilj :**

Ispitati postoji li razlika u stavovima studenata prema homoseksualnim osobama s obzirom na fakultet koji pohađaju.

Povezano uz specifični cilj, formulirana je sljedeća hipoteza:

Studenti pomagačkih struka (psihologija, socijalni rad, socijalna pedagogija) i studenti prava imaju pozitivnije stavove prema osobama homoseksualne orijentacije nego studenti kriminalistike.

## **5. Metodologija**

### **5.1 Način prikupljanja podataka**

Podatci koji su korišteni u ovom radu su dio međunarodnog istraživanja „Stavovi studenata o kriminalitetu, kažnjavanju i homoseksualnosti“ koje je provedeno u Hrvatskoj, Sloveniji, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Kaliforniji i Teksasu. Sudionici ovog istraživanja su bili studenti Visoke policijske škole, prava, psihologije, socijalnog rada i socijalne pedagogije, te su, za potrebe ovog istraživanja formirane tri skupine kriminalistika, pravo i pomagačke struke (psihologija, socijalni rad i socijalna pedagogija). Istraživanje je provedeno u akademskoj godini 2014./15. u dva formata, na Visokoj policijskoj školi (studij kriminalistike) u „papir olovka“ formatu, a studenti ostalih studijskih programa sudjelovali su u online anketi. Anketiranje za studente Visoke policijske škole je provedeno na način da su profesori koji su izvodili nastavu na različitim studenskim godinama zamoljeni da dopuste anketarima da na početku nastave provedu anketu. Studenti sa ostalih studijskih programa su na sudjelovanje u istraživanju su pozvani preko maila na zajedničke adrese studijskih godina (na fakultetima na kojima postoje) i preko mrežnih stranica svojih fakulteta

### **5.2 Ispitanici**

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od ukupno 417 sudionika. Uzorak čine studenti kriminalistike (33,8%), prava (29,7%), socijalnog rada (1,4%), socijalne pedagogije (13,9%) i psihologije (21,1%). Za potrebe dokazivanja hipoteze oformljene su tri skupine: kriminalistika, pravo i pomažuće struke, u koje smo uvrstili socijalni rad, socijalnu pedagogiju i psihologiju. S obzirom na oformljene skupine postotak studenata kriminalistike i prava ostaje isti, dok je ukupan postotak sudionika u tri pomažuće struke je 36,5% (zbroj sudionika socijalnog rada, socijalne pedagogije i psihologije).

Kako su se svi studenti kriminalistike izjasnili kao osobe heteroseksualne orijentacije, u uzorak su uključeni isključivo sudionici koji su se izjasnili kao osobe heteroseksualne orijentacije. U tom smislu uzorak je izjednačen – studenti drugih studija koji se nisu izjasnili kao osobe heteroseksualne orijentacije isključeni su iz uzorka.

Opći podaci o sudionicima su prikazani u Tablici 1, gdje možemo vidjeti kako su dvije trećine sudionika žene, sa velikom zastupljenošću na pravu (78,2%) i u pomažućim strukama (95,4%), dok su jedini na kriminalistici više zastupljeni muški sudionici (73,8%). Srednja dob sudionika je 25 godina, gdje su studenti kriminalistike nešto stariji (30) od studenata prava i pomažućih struka. Nešto manje od polovice sudionika je izjavilo kako ima osobu homoseksualne orijentacije za prijatelja ili poznanika, studenti kriminalistike značajno manje od ostalih studenata.

**Tablica 1.** Opća obilježja uzorka

		<b>ukupno (N=417)</b>	<b>kriminalistika (N=141)</b>	<b>pravo (N=124)</b>	<b>pomažuće profesije (N=152)</b>
<b>rod *</b>	M	33,1	73,8	21,8	4,6
	Ž	66,9	26,2	78,2	95,4
<b>dob</b>		M=25,19	M=30	M=23,97	M=21,78
		SD=5,39	SD=4,70	SD=4,26	SD=3,24
<b>homoseksualni prijatelji/poznanici *</b>	da	48,1	20,7	53,2	69,1
	ne	51,9	79,3	46,8	30,9

\*p<,01

### 5.3 Mjerni instrument

U prvom dijelu upitnika prikupljeni su opći podatci o sudionicima: rod, dob, studijski program i poznanstvo ili prijateljstvo s osobom homoseksualne orijentacije.

Upitnik koji je korišten je skala stavova prema homoseksualnim osobama (ATLG, Herek, 1998), koji se sastoji od dvije podskale od kojih svaka sadrži po deset tvrdnji, jedna podskala se odnosi na stavove prema homoseksualnim ženama, a druga na stavove prema homoseksualnim muškarcima. Svih dvadeset tvrdnji ocjenjuje se na

Likertovoj skali od 1-5, s time da 1 označava „u potpunosti se ne slažem“, a 5 „u potpunosti se slažem“. Rezultati se izračunavaju tako da se zbrajaju svi pojedinačni rezultati svih čestica u svakoj podskali zasebno. Viši rezultati ukazuju na negativnije stavove prema homoseksualnim osobama. Od ukupno dvadeset čestica, sedam se obrnuto kodira, na skali stavova prema ženskoj homoseksualnosti tri čestice (čestice 2, 4 i 7), te na skali stavova prema muškoj homoseksualnosti četiri čestice (čestice 1, 5, 7 i 10) (Greene i Herek, 1999).

## 6. Prikaz rezultata

Iz Tablice 2 možemo vidjeti skalu stavova prema homoseksualnim ženama (ATL) i skalu stavova prema homoseksualnim muškarcima (ATG). Prikazano je svih dvadeset čestica i ukupni rezultati na skali od 1 do 5 za svaku česticu, gdje 1 označava – u potpunosti se slažem, a 5 – u potpunosti se ne slažem, tako da viši rezultati označavaju negativnije stavove.

Iz prvog dijela Tablice 2, koji ispituje stavove prema homoseksualnim ženama (ATL), možemo vidjeti da se sudionici najviše slažu sa tvrdnjom „Lezbijke su bolesne“ čak 79,3% sudionika je odgovorilo da se slaže ili u potpunosti slaže s tom tvrdnjom, dok je samo 2,6 % je reklo da se u potpunosti ne slaže. Tvrdnja s kojom se složilo najmanje ispitanika je „Ženska homoseksualnost ne smije biti razlog za diskriminaciju na poslu u bilo kojoj situaciji“. Njih 5,5% je reklo kako se ne slaže ili u potpunosti ne slaže s tom tvrdnjom. Drugim riječima, većina ispitanika slaže se da ženska homoseksualnost ne smije biti razlog za diskriminaciju na poslu u bilo kojoj situaciji. Sudionici su najneodlučniji bili oko tvrdnje da „Treba ublažiti zakone koji reguliraju privatno sporazumno lezbijsko ponašanje“ njih 46,5% je odgovorilo sa niti slažu niti ne slažu s ovom tvrdnjom.

U drugom dijelu Tablice 2, možemo vidjeti stavove prema homoseksualnim muškarcima (ATG). Najviše se sudionika složilo s tvrdnjom da „Muškim homoseksualcima ne bi trebalo dozvoliti da predaju u školi“ - čak 77,4% sudionika odgovorilo je da se slaže ili u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom. Sudionici su se najmanje složili s tvrdnjom da je „Muška homoseksualnost je jednostavno drugačiji oblik životnog stila koji ne treba osuđivati“ - njih samo 14,8 odgovorilo je da se slaže ili u potpunosti slaže s tom tvrdnjom. Oko tvrdnje „Kao i u drugim vrstama, muška homoseksualnost je prirodno izražavanje seksualnosti u ljudskoj vrsti“ ispitanici su bili najneodlučniji – 24,5% ispitanika odgovorilo je da se niti slaže niti ne slaže s tom tvrdnjom.

**Tablica 2.** Stavovi studenata prema homoseksualnim ženama i homoseksualnim muškarcima (relativne frekvencije, aritmetičke sredine i standardne devijacije)

tvrdnje	N	%					M	SD
		1	2	3	4	5		
<b>ATL</b>								
1. Lezbijke se jednostavno ne mogu uklopiti u naše društvo.	416	50,7	22,4	18,0	5,8	3,1	1,88	1,09
2. Ženska homoseksualnost ne smije biti razlog za diskriminaciju na poslu u bilo kojoj situaciji.	417	4,1	1,4	7,0	16,3	71,2	4,49	,98
3. Ženska homoseksualnost je štetna za društvo jer ruši prirodnu podjelu među spolovima.	417	53,2	16,1	18,9	8,2	3,6	1,93	1,17
4. Treba ublažiti zakone koji reguliraju privatno sporazumno lezbijsko ponašanje	417	9,9	6,5	46,5	20,3	16,7	3,27	1,12
5. Ženska homoseksualnost je grijeh.	417	61,1	11,5	14,7	6,0	6,7	1,86	1,26
6. Rast broja lezbijki ukazuje na pad morala ljudi ove zemlje.	417	59,5	12,2	18,5	5,0	4,8	1,83	1,18
7. Ženska homoseksualnost sama po sebi nije problem, no što društvo radi s tim može biti problem.	417	5,3	8,2	24,3	36,3	26,0	3,69	1,10
8. Ženska homoseksualnost je prijetnja mnogim našim osnovnim društvenim institucijama.	417	56,8	17,5	18,7	5,0	1,9	1,78	1,04
9. Ženska homoseksualnost je niži (inferiorni) oblik seksualnosti.	417	58,0	11,5	22,5	4,6	3,4	1,84	1,13
10 Lezbijke su bolesne.	417	68,3	11,0	14,4	3,6	2,6	1,61	1,03
<b>ATG</b>								
1. Muškim homoseksualnim parovima treba dozvoliti da usvajaju djecu isto kao i heteroseksualnim.	417	32,9	10,6	20,9	14,1	21,6	2,18	1,55
2. Mislim da su muški homoseksualci odvratni.	417	52,0	12,0	20,0	6,3	9,6	2,09	1,35
3. Muškim homoseksualcima ne bi trebalo dozvoliti da predaju u školi.	417	65,2	12,2	13,9	3,1	5,5	1,71	1,16
4. Muška homoseksualnost je perverzna.	417	50,6	10,6	20,1	8,6	10,1	2,17	1,39
5. Kao i u drugim vrstama, muška homoseksualnost je prirodno izražavanje seksualnosti u ljudskoj vrsti.	417	13,9	9,4	24,5	18,8	33,4	3,48	1,4
6. Ako muškarac ima homoseksualne osjećaje, treba napraviti sve što je u njegovoj moći da ih prevlada.	417	50,0	14,4	22,8	5,0	7,4	2,05	1,27
7. Ne bih bio/la previše uzrujan/a kada	417	20,4	19,2	22,1	19,7	18,5	2,97	1,4

bih saznao/la da mi je sin homoseksualac.								
8. Homoseksualno ponašanje između dva muškarca je jednostavno pogrešno.	417	47,0	12,7	17,5	9,8	12,9	2,29	1,46
9. Ideja homoseksualnih brakova mi je smiješna.	417	44,2	10,8	19,5	8,2	17,3	2,44	1,53
10. Muška homoseksualnost je jednostavno drugačiji oblik životnog stila koji ne treba osuđivati.	417	8,6	6,2	16,8	21,8	46,5	3,91	1,29

Za utvrđivanje razlika u stavovima prema homoseksualnim ženama i homoseksualnim muškarcima između studenata različitih studijskih programa napravljen je Kruskal – Wallisov test koji govori o postojanju statistički značajnih razlika u stavovima prema homoseksualnim ženama (Tablice 3 i 4) i stavovima prema homoseksualnim muškarcima (Tablice 5 i 6) između studenata različitih studijskih programa. U stavovima prema homoseksualnim ženama kao i u stavovima prema homoseksualnim muškarcima se uočava najveća razlika između studenata kriminalistike i studenata pomažućih profesija. Studenti kriminalistike iskazuju veće predrasude prema homoseksualnim ženama i homoseksualnim muškarcima od studenata ostalih studijskih programa.

Tablica 3. Razlika u stavovima studenata prema homoseksualnim ženama

Studijski Program	N	Mean Rang
ATLpros kriminalistika	135	283,43
pravo	124	193,59
pomažuce	152	147,35
Ukupno	411	

Tablica 4. Statistički značajna razlika za stavove prema homoseksualnim ženama

	ATLpros
Hi - kvadrat	96,162
Df	2
Asymp. Sig.	,000

Tablica 5. Razlika u stavovima studenata prema homoseksualnim muškarcima

Studijski program	N	Mean Rang
ATGpros kriminalistika	138	303,81
pravo	124	185,88
pomažuće	152	137,70
Ukupno	414	

Tablica 6. Statistički značajna razlika za stavove prema homoseksualnim muškarcima

	ATGpros
Hi - kvadrat	145,439
Df	2
Asymp. Sig.	,000



U svrhu utvrđivanja postojanja statistički značajnih razlika u stavovima između studenata kriminalistike i studenata ostalih struka, napravljen je Mann-Whitney U test. Tako Mann-Whitney test ukazuje na statistički značajnu razliku u stavovima studenata kriminalistike i prava prema homoseksualnim ženama ( $U=4657$ ,  $z=-6,174$ ,  $p=,000$ ) na način da studenti kriminalistike iskazuju negativnije stavove prema homoseksualnim ženama. Statistički značajna razlika je pronađena i između studenata kriminalistike i programa pomažućih profesija ( $U=3519$ ,  $z=-9,623$ ,  $p=,000$ ) na način da studenti kriminalistike iskazuju znatno negativnije stavove prema homoseksualnim ženama od studenata pomažućih profesija.

Isti test je pokazao postojanje statistički značajnih razlika u stavovima prema homoseksualnim muškarcima između studenata kriminalistike i prava ( $U=3593$ ,  $z=-8,108$ ,  $p=,000$ ), kao i između studenata kriminalistike i programa pomažućih profesija ( $U=2159$ ,  $z=-11,687$ ,  $p=,000$ ). Studenti kriminalistike iskazuju znatno veće predrasude prema homoseksualnim muškarcima od studenata prava i programa pomažućih profesija.

## 7. Rasprava

Generalni cilj ovog istraživanja bio je utvrditi stavove studenata prema osobama homoseksualne orijentacije, a specifični cilj utvrditi postoje li razlike u stavovima prema homoseksualnim osobama između studenata pomagačkih struka (psihologija, socijalni rad, socijalna pedagogija), studenata prava i studenata kriminalistike.

Iz rezultata u tablicama 3, 4, 5 i 6 vidimo statistički značajnu razliku u stavovima prema homoseksualnim ženama i homoseksualnim muškarcima među različitim studijskim programima. Studenti kriminalistike su iskazali znatno veće predrasude prema homoseksualnim ženama i homoseksualnim muškarcima nego studenti drugih studijskih smjerova, a najveća razlika u stavovima je između studenata kriminalistike i studenata pomažućih struka. Također, iz tablica možemo vidjeti statistički značajnu razliku u stavovima prema homoseksualnim ženama kada se uspoređuju studenti kriminalistike i studenti prava, ta studenti kriminalistike i studenti pomažućih struka. Studenti kriminalistike pokazuju negativnije stavove prema homoseksualnim ženama u odnosu na studente iz druge dvije skupine. Zanimljivo je da je znatno veća razlika u stavovima između studenata kriminalistike i pomažućih struka, za razliku od usporedbe studenata kriminalistike i prava. Također, postoji statistički značajna razlika u stavovima prema homoseksualnim muškarcima između tri skupine studenata. Studenti kriminalistike pokazuju znatno negativnije stavove prema homoseksualnim muškarcima nego studenti prava i pomažućih struka.

Iako se ovaj rad ni istraživanje nisu bavili uzrocima stavova prema homoseksualnim osobama, oslanjajući se na dosadašnja istraživanja rezultate bismo mogli objasniti kroz prediktore dobi, spola i poznanstva homoseksualnih osoba. Sukladno rezultatima drugih istraživanja sudionici muškog spola su skloniji izražavati negativnije stavove prema osobama homoseksualne orijentacije (Herek, 2002; Schellenberg, 1999; Longin, 2014; Parmač, 2005; Herek, 1988; Huić, Jelić, Kamenov, 2015). Također, istraživanja pokazuju kako je dob jedan od prediktora negativnijih stavova prema homoseksualnim osobama, tako da starije osobe imaju negativnije stavove prema homoseksualnim osobama (Kelley prema Parmač, 2005; Huić, Jelić, Kamenov, 2015). Nadalje, kako su potvrdila mnoga istraživanja, bliski kontakt i poznanstvo prediktori su pozitivnijih stavova prema homoseksualnim osobama (Kovčo

Vukadin, 2015; Tomić i Čepulić, 2013; Huić, Jugović., Kamenov, 2015; Herek, 1997). Studenti kriminalistike se znatno razlikuju od studenata ostalih smjerova prema sva tri navedena obilježja. Više od dvije trećine studenata na kriminalistici su muškarci, dok su kod studenata pomažućih struka muškarci zastupljeni u manje od 5%. Nadalje studenti kriminalistike su u prosjeku šest do osam godina stariji od studenata ostalih studijskih smjerova i izjašnjavaju se da poznaju mnogo manje homoseksualnih osoba (20,7%) u odnosu na studente prava (53,2%) i pomažućih struka (69,1%). Ovim rezultatima, iako možemo potvrditi hipotezu da postoje razlike u stavovima studenata prema homoseksualnim osobama obzirom na studijski smjer koji pohađaju, ne možemo točno utvrditi uzroke tih stavova. Utvrđivanje točnog uzroka stavova osavljaja prostor za nova istraživanja.

## **7.1 Metodološki nedostaci i preporuke za buduća istraživanja**

Jedan od osnovnih nedostataka ovog istraživanje je sama provedba istraživanja. Istraživanje se provodilo na dva različita načina: studij kriminalistike je ručno ispunjavao ankete, dok su ostali studiji anketu rješavali preko interneta. Iako je pismeno dana jednaka uputa, ostali uvjeti ispunjavanja ankete nisu bili jednaki. Teško je razlučiti motivaciju koju su imali ispitanici i želju za sudjelovanjem u anketi te kako je to moglo utjecati na njihovo ispunjavanje ankete. Što se tiče ručnog ispunjavanja ankete, moguće je da su studenti na nastavi osjećali veći pritisak da moraju sudjelovati u anketi, a potencijalno i prilagođavati svoje odgovore da budu socijalno poželjni, kako se to događa i inače kad su ispitanici svjesni da njihovi stavovi možda nisu u skladu s očekivanjem. Također su možda ispitanici koji su rješavali anketu preko interneta imali veći osjećaj anonimnosti te su imali iskrenije odgovore nego ispitanici koji su ispunjavali anketu pred ispitivačem. Preporuka je da se ubuduće ispitanicima osiguraju jednaki uvjeti ispunjavanja anketa kako bi smo mogli imati što preciznije rezultate.

## **8. Zaključak**

Cilj ovog istraživanja je bio dobiti odgovore na pitanje kakvi su stavovi studenata prema osobama homoseksualne orijentacije te provjeriti postoje li razlike u stavovima studenata prema homoseksualnim osobama obzirom na studijski smjer koji pohađaju, na što smo dobili pozitivan odgovor i potvrdili hipotezu. Utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika u stavovima između studenata kriminalistike, prava i pomažućih struka. Najveća razlika u stavovima postoji između studenata kriminaliste i studenata pomažućih struka.

Ovakve rezultate mogli bismo objasniti činjenicom da su studenti kriminalistike uglavnom muškarci, također da su u prosjeku šest do osam godina stariji od studenata drugih smjerova, te da imaju puno manje poznanika homoseksualne orijentacije. Prema dosadašnjim istraživanjima ova tri obilježja su prediktori za negativnije stavove prema homoseksualnim osobama. Ovim rezultatima, iako možemo potvrditi hipotezu da postoje razlike u stavovima studenata prema homoseksualnim osobama s obzirom na studijski smjer, ne možemo točno utvrditi uzroke tih stavova. Utvrđivanje točnog uzroka stavova osavlja prostor za dodatne analize i nova istraživanja.

## 9. Literatura

Aldrich, R. (2011). Povijest gej i lezbijskog života i kulture. Zagreb/Beograd: Sandorf i Red Box.

Cannon, K. D. (2007). "Ain't no faggot gonna rob me!": Anti- gay attitudes of criminal justice undergraduate majors. *Journal of Criminal Justice Education*. 16(2), 226-243.

Drescher, J. (2008). A History of Homosexuality and Organized Psychoanalysis. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis and Dynamic Psychiatry*. 36(3), 443 – 460.

Greene, B., Herek, G.M. (1999). Psihologija ženske imuške homoseksualnosti. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Giddens, A. (2007). Sociologija. Zagreb: Naklada zavod Globus.

Herek, G.M. (2002). Gender Gaps in Public Opinion about Lesbians and Gay Men. *Public Opinion Quarterly*. 66, 40–66.

Herek, G.M. (1988). Heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men: Correlates and gender differences. *The Journal of Sex Research*. 25(4), 451-477.

Herek, G.M. (1997). Heterosexuals' Attitudes Toward Lesbians and Gay Man: Does Coming Out Make A Difference?. U: M. Duberman, *A Queer World: The Center for Lesbian and Gay Studies Reader* (331-344). New York: New York University Press.

Hewstone, M., Strobe, W. (2001). Uvod u socijalnu psihologiju. Zagreb : Naklada Slap.

Huić, A. Jelić, M. Kamenov, Ž. (2015). Što predviđa spremnost heteroseksualnih osoba na pozitivno i negativno ponašanje prema osobama homoseksualne orijentacije?. *Kriminologija i socijalna integracija*. 23(2), 79-109.

Huić A., Jugović I., Kamenov Ž. (2015)..Stavovi studenata o pravima osoba homoseksualne orijentacije. *Revija za socijalnu politiku*. 22(2), 219-244.

Juras, S.(2011). Izvještaj o stanju ljudskih prava seksualnih i rodni manjina u 2010. Godini. Zagreb : Lezbijska grupa Kontra : Iskorak.

Kovčo Vukadin, I. (2015). Stavovi studenata visoke policijske škole o osobama homoseksualne orijentacije. *Kriminologija i socijalna integracija*. 23(2), 173-212.

LaMar, L., Kite, M. (1998). Sex differences in attitudes toward gay men and lesbians: A multidimensional perspective. *Journal of Sex Research*. 35(2), 189-196.

Lehman, M., Thornwall, M. (2009). College Students' Attitudes towards Homosexuality. *Journal of Student Research*. 118-138.

Longin, E. (2014). Stavovi prema homoseksualnim osobama : uloga spola, studijskog umjerenjai važnosti vjere u životu (završni rad). Zadar : Odjel za psihologiju.

Papadak, V., Plotnikof, K., Gioumidou, M., Zisimou, V., Papadaki, E. (2014). A Comparison of Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Among Students of Helping Professions in Crete, Greece: The Cases of Social Work, Psychology, Medicine, and Nursing. *Journal of Homosexuality*. 62(6), 735-762.

Parmač, M. (2005). Stavovi studenata prema osobama homoseksualne orijentacije (diplomski rad). Zagreb : Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.

Pennington, D.C. (2008). Osnove socijalne psihologije. Zagreb: Naklada Slap.

Sawak, E., Riaz, L., (2010). Attitudes Toward Gays and Lesbians Among Undergraduate Social Work Students. *Journal of Women and Social Work*. 25 (1), 19-29.

Schellenberg, E. G., (1999). Attitudes Toward Homosexuals Among Students at a Canadian University. *Sex Roles*. 40, 139-152.

Tomašević, L. (2003). Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti. *Crkva u svijetu*, 38 (2), 241 - 263.

Tomić, I., Čepulić, D. B. (2013). Predviđanje homofobije: uloga demografskih obilježja, kontakta s homoseksualnom populacijom i ambivalentnih stavova prema ženama i muškarcima. Neobjavljeni rad. Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Ventura, L.A., Lambert. E.G., Bryant, M., Pasupuleti, S. (2004). Differences in attitudes toward gays and lesbians among criminal justice and non-criminal justice majors. *American Journal of Criminal Justice*. 28(2), 165-180.

Zvonarević, M. (1976). Socijalna psihologija. Zagreb : Školska knjiga.

Žegura, I.(2006). Comingout : razumjeti vs. / feat. prihvatiti. Zagreb: Naklada MD.